

1234567

חצי שיעור

- א -

משמע זה מלשון יאכל, והעלה דאפשר דקאי
אהנאכל שלא יאכל ומשמע אפילו כל שהוא
ממנו ע"ש, נ"ל פירוש, שהקצ"ה צוה על
זה הכזית שעל כל פנים לא יהיה נאכל, שאם
אכל זה חצי זית וזה חציו השני הרי נאכל,
כתב רחמנא לא יאכל שלא יהיה נאכל, ואפשר
משו"ה שינה גבי חמץ וכתב האי ליטנא ולא
כתב כן גבי חלב ונבלה, היינו טעמא משום
דבחמץ הוי חמינא דבשעה אחרונה דז' של
פסח דלא שייך חזי לאצטרופי יהיה מותר
לאכול ח"ש, לכך רמז בלא יאכל שלא יהיה
הכזית נאכל, וא"כ גם בשעה אחרונה אפשר

גופא חצי שיעור ר' יוחנן אמר אסור מן
התורה, בשמעתין מיייתי ליה מכל
חלב, ורשב"א בתשובה מוסיף גם כל נבלה,
ורמב"ם פ"א מחמץ מיייתי ליה מלא יאכל,
ופי' רלב"ח סי' י"ח מנקודות דיאכל, אלא
דקשה ליה למ"ל קרא בחמץ טפי משארי
איסורין. ולפע"ד בעינן ג' קראי בחלב חמץ
ונבלה, ושז' ילפינן כל התורה מציינה, ודבר
זה מצוה צחולין ק"כ ע"א לענין המחהו
וגמעו וה"נ דכוותיה, ומה שהקשה איך

טעם דבעי ג'
קרא,

איסור ח"ש
היכא דלא
חזי
לאצטרופי

ח"ש חמץ, והוא ברגע אחרונה מהיום באופן
שא"א לבלוע עוד היום, ולהכי אצטרף קרא
דאפ"ה אסור, וחזקיה דמפיק קרא לאיסור הנאה
מצי סבר כר' יהודה דחמץ אחר הפסח אסור ג"כ,
וא"כ לעולם חזי הוא לאצטרופי ולא צריך קרא
להכי, ואנן קי"ל כר"ש, אע"ג דלר"ש בלא"ה לא
צריך קרא לח"ש דהא כל שהוא למלקות אית
ליה, מ"מ אנן לא קי"ל כוותיה בהא והוא פשוט
ע"כ, וכן מבואר בשו"ת ח"ר ס"ס ס"ה (ע"ש)
לגבי איסורים אחרים שגם נאמר בהם הלשון לא
יאכל) ובקובץ תשובות סי' ס"ד, וכבר קדמו בזה
בצל"ח פסחים מ"ז ע"א ועמש"כ הוא ז"ל
בשו"ת גובי"ת חאו"ח סי' נ"ג ובשו"ת הגרעק"א
ס"ס קנ"ד.

ובדרשה הנ"ל כתב מרן: "היוצא מדברינו
אלה דבכל איסורים שבתורה היכי דלא שייך חזי
לאיצטרופי כגון בשבועה בחצי זית האחרון שרי
אפילו לכתחלה, משא"כ חמץ אסור בכה"ג, ויש
לתת טעם לזה דידוע מה שכתב הרמב"ם בה'

ח"ש ברגע אחרון של פסח וי"כ

א. בדרשה לשבת הגדול שנת תקנ"ד ביאר
סברא זו ביתר ביאור, עי' דרשות ח"ס כרך ב' דף
רט"ו ע"א וז"ל ואף אי נתעקש דמ"מ אפשר
שיאכל עוד חצי זית עם זה בב"א, וא"כ איך
יתנהו לתוך פיו הא חזי לאצטרופי עם חצי זית
אחר בב"א, גם זה אינו דמ"מ משכח"ל באוכל
מצה עם חצי זית חמץ כ"כ הרבה מצה עד שאין
בית הבליעה מחזיק יותר בפעם אחת והוא סוף
היום באופן שאחר גמר הבליעה תהיה לילה א"כ
לא חזי כלל לאצטרופי עכ"ל, וכן מבואר
בחידושי פסחים כ"א ע"ב וז"ל שם גלע"ד דנהי
דבכל איסורין שבתורה ח"ש אסור מה"ת משום
דחזי לאצטרופי, מ"מ גלי לן בחמץ היכי דלא
שייך חזי לאצטרופי כגון ברגע אחרונה של יום
ז' דפסח דא"א לאכול יותר מח"ש ואפ"ה אסור,
ואע"ג דחזי לאצטרופי באותה האכילה בעצמה
שיכניס עוד ח"ש בפיו, מ"מ משכחת לה שכבר
מלא בית הבליעה בדברים המותרים וצירף לזה

אוצר חכמות

מלכים כי לא נאמרו שיעורים אלא לישראל ולא לב"נ כי השיעורים הל"מ הם ולא ניתנו לב"נ לכן כל מה שנאסר לב"נ אסור אפילו בכ"ש. והנה ישראל במצרים ה' להם דין ב"נ, אפי' למ"ד ישראל קודם מתן תורה דין ישראל להם, היינו אבותינו הקדושים ששמרו כל התורה עד שלא ניתנה וכן ישראל אחר צאתם ממצרים, אבל במצרים משוקעים במ"ט שערי טומאה ועבדו ע"ז וכו', והיו ממש כב"נ ונאסר להם חמץ אפי' בחצי שיעור כדין ב"נ, והואיל וחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ולזכור ג"כ תוקף הנס שהיתה הגאולה בחוץ יד כי עובדי ע"ז היו אבותינו ונידונו כב"נ, על כן נאסר לנו החמץ ג"כ בכל שהוא שהוא לזכור יום צאתנו מארץ מצרים וכו', וכ"כ בחי' פסחים הנ"ל, ועי' היטב בחי' יומא בריש הסוגיא מש"כ לענין בין השמשות דמוצאי יוה"כ.

אם להלכה דרשינן טעמא דקרא

ובספר שדי חמד (כללים מערכת הח' כלל הביא דברי הגו"ב ומרן ז"ל, והקשה עליהם לפמש"כ במק"א (כללים מערכת הט' כלל ט"ו ע"ש באריכות) להוכיח דאיהו סבירא להו דלהלכה לא דרשינן טעמא דקרא, א"כ איך אפשר לומר לפי הטעם דחזי לאצטרופי דבמקום דלא חזי לאצטרופי מותר, ובפרט דמרן ז"ל עצמו כתב בשו"ת חיו"ד סי' רנ"ד דאפי' לר"י דלא דריש טעמא דקרא פשוט דלעולם ניהוש לטעמא להחמיר, והכא לקולא להתיר דרשינן טעמא דקרא, ועי' היטב קובץ תשובות סי' ס"ד ד"ה ומדמחיק, [וע"ע לעיל בסי' ק"ד שכתב מרן דאין לסמוך להקל ולהתיר עפ"י טעמא דקרא (וע"ע בחאו"ח ר"ס פ"ג ושם סי' ק"ח ד"ה ואע"ג ובחיו"ד סי' ר"פ ובחאה"ע ח"ב סי' קנ"ה), ועמש"כ ע"ז בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"א סי' קמ"ג אות ח'].
ענין טעמי המצוות ולסמוך עליהם

[אגב, יש להביא כאן מש"כ מרן ז"ל בשו"ת חאה"ע ח"א סי' י"ז וז"ל והרא"ה בספר החינוך כ' טעם המצוה כי מעשי הסרוס מתועב וכו', והאמנם כי אין לסמוך על טעמא דקרא כי נעו

מעגלותיה לא תדע, דאפילו מאן דדריש טעמא דקרא היינו טעם המקובל לחז"ל, אבל טעם שהמציאו חכמים אחר התלמוד אין לבנות עליו ע"כ. והא לך לשונו הטהור של מרן ז"ל בדרשות ח"א דף י"ט ע"א אם בחקותי תלכו, ופרש"י שתהיו עמלים בתורה, וצריך להבין מה ראו חז"ל לפרש כן, וי"ל דמהידוע ע"י שפריצי בני עמנו באו לתת טעם על כל מצות התורה עי"ז תפוג תורה, כי יאמרו בטל הטעם ובטלה המצוה עד שלא הניחו לנו שום מצות עשה ול"ת, ומחללים שבת בפרהסיא ועושים כל תועבת ה' ומבקשים שכר כשומרי תורה, והמפורסמות אינם צריכים ראייה. והאמת שחלילה לנו לומר שאין טעם לכל המצוות, אלא שנעו מעגלותיה לא תדע, והקב"ה לא גלה לנו סודו וטעמיו, וכ"כ רמב"ן כמלך שמתיעץ עם אנשי סודו או אפי' בינו לבין עצמו וגזיר גזירה פלונית, אינו צריך לומר להמונים מ"ט עלתה כך במחשבה לפניו, אלא נאמן עלינו הדיין הנאמן שכך ראוי ונכון וטוב לנו, ואין לנו רשות להרהר אחר"י כי מסתברא הוא לטוב לנו כל הימים.

והנה קיי"ל כל תקנה או צוואה ושטר מתנה וכיוצא כל זמן שאין אנו יודעים סיבת הדבר וטעמו אנו מדקדקין בלשון השטר ההוא ודורשין בו לשון הדיוט כל מה שיסבול הלשון, חוץ מה שהוא לשון מסופק שאז יד בעל השטר על התחתונה, משא"כ כשנודע לנו סיבת וטעמו של הנותן או המתקן אנו הולכים אחר אומדן הטעם ואיננו מדקדקים בלישנא דאתקל ל"י, כי בבטול הטעם בטל השטר והתקנה, כמו במי ששמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר ואח"כ בא בנו בטלה המתנה מפני האומדנא שלא כתב לאחר אלא מפני ששמע מיתת בנו, וכן לעולם.

הנה כי כן בתורתנו הקדושה אם באנו לומר טעמים על המצוות, א"כ נכון היה להעתיק התורה בלשון אשכנז או לשונות אחרים, ויהיה ספר קטן מהכיל ונחזור אחריה ג' או ד' פעמים ותהיה שגורה בפינו כמים הניגרים, ולא נצטרך לעיין עוד בה לעולם, כי אם יפול ספק בדבר נעיין בטעם המצוה ונדע מיד המותר והאסור, ונאמר

שעשרה בני אדם יאכלו ככר חמץ כל אחד פחות מכשיעור והרי נאכל ורתמנא אמר לא יאכל.

(הידושי יומא ע"ד ע"א)

- ב -

נלרכה אלא לחצי שיעור, פרש"י כגון פחות מכותנת הגסה, וצ"ה לחצי

ח"ש אם
הוא דוקא
חצי או כל
שהוא

שיעור פרש"י כלומר פחות מכשיעור, ופירשו האחרונים ז"ל כיון דחנן לשון אכילה שהוא נכזית והיינו שיעור שלם, לכן פרש"י דציה"כ שיעורו נככותנת ולא הוה זית שיעור שלם, ושוב היה קשה לרש"י איך אמר ח"ש, הא כותנת הוא פחות מכצילה ושיעור אכילה שהוא כזית הוא חצי צילה נמנא שהוא יתר מחצי שיעור של יוה"כ, לכן פרש"י חצי שיעור לאו דוקא כלומר פחות מכשיעור אלו דצריהם

שאינו עמל בתורה אפי' עושה כל מצות ה' חיישינן שמא מינות נזרקה בו.

וע"ש לעיל דף י' ע"ב בשם רבינו בחיי ¹²³⁴⁵⁶⁷ס"פ נצבים שכ' בשם הרמב"ם עה"פ הנסתרות לה' אלקינו וז"ל שאין לנו להרהר אחר המצוות כי לכולם סוד נשגב ומי בא בסוד ה', ומ"מ מצוה על כל איש למצוא שום טעם על כל מצוה ולהסביר לו הענין כמו שהוא ז"ל עשה בס' מורה נבוכים, אבל חלילה לשנות שום דבר ע"י הטעם שהסביר, והיינו הנסתרות לה' פ"י טעמים הנסתרין על המצוות היא לה' אלקינו, ומ"מ והנגלות לנו ולבנינו עד עולם בכל דור ודור מחויבים החכמים הצדיקים להסביר טעמים עפ"י נגלה, אבל בתנאי לעשות את כל דברי התורה הזאת שלא ישונה שום דבר בקיום המצוות עי"ז, ע"ש הדברים יצאו מפי קדוש עליון הרמב"ם ז"ל עכ"ל, וראה עוד שם בח"ב דף ת"א ע"א "אעפ"י שמצוה לעיין בטעמי המצוות ולא לומר שהם חוקים בלי טעם, ואמנם חלילה לשנות דבר כ"ש עפ"י טעם וסברא, והלא עי"ז פוקרים המינים ואומרים על כל מצוה ומצוה כלום ציוה אלא משום טעם פלוני עכשיו בטל הטעם בטלה המצוה, א"כ בטלת כל התורה וכו', ומשו"ה כתוב וענתה השירה הזאת בכם לעד שתהיה כמו שירה בלי עיון וסברת עצמנו ושנקיים אותה כמו שלומדים התינוקות בבית רבן בלי סברא והיינו כי לא תשכח מפי זרעו

מ"ט נאסר חזיר מפני שהוא ארסיי ומזיק, אם נתערב בו דבר פלוני אינו מזיק עוד, או במדינה זו איננו מזיק, מפני מה נאסרה נבלה מפני שמתה מחמת חולי וידבק החולי בהאדם האוכלה, מעתה אם נהרגה הבהמה אין כאן נבלה, ונאסור בשבת לשאת משא כבידה על הכתף בתוך ביתו כי הוא מלאכה המיגעה, ונתיר לצאת מרשות היחיד לרה"ר ובתוך בית ידו כגורגרת וכדומה, אך אם נעשה התורה בלא טעם וכחק שחקק המלך, ונאמר נעו מעגלותיה לא תדע, אזי על כרחנו לעיין באותיות התורה ולהוציא מהם חדשים לבקרים, ובי"ג מדות שהתורה נדרשת, כי גם אז יתנגד הדין לטעמים הנ"ל, כי אנו עושים חוקי אלקים ותורותיו וחק הוא בלי טעם, וגזירת המלך ית"ש כך היא, והנה אפי' יעשה אדם כל התורה ומצותיה כראוי, ואך בלבו יעשה לסבה או לטעם פלוני אלמוני אין הדבר מקובל לפני ה', ע"כ אנו אומרים בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים, חק"י דייקא כן תחננו ותלמדנו.

והנה כי כן הקב"ה התנה אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ונתתי גשמיכם, ה"י התנאי אע"ג שנשמור כל מצותיו, מ"מ צריכים שנשמור אותם כחקים בלי טעם כאשר צוני ה' אלקי, ועי"ז פירש"י במה יודע אפוא אם כוונתו בלי טעם או בטעם, כיון ששומר המצוות, ע"כ פירש"י אם תהיו עמלים בתורה, כי זה הוא סימן מובהק מי

ז"ל, עי' תוספות יוה"כ ושיטת יצחק ודקדוקם נכון הוא, אך טעמא צעי מ"ט נקטה מחני' ^{אמר חסידות} אכילה שהוא כזית ועוד שהוא יתר מח"ש, וצאמת פשוט אפילו כל שהוא ממש אסור מהתורה, וא"כ ה"ל למינקט אסור לטעום כל שהוא ולא לשון אכילה שהוא בזית.

ע"ב נראה מכאן ראייה לרמב"ם בהל' חמץ ומצה פ"א ה"ו שהאוכל כל שהוא אסור מה"ת, ומ"מ מרדות אינו לוקה אלא באוכל פחות מכזית, וציאר הכסף משנה דעל דבר מועט שאין גרונו נהנה ממנו אין ראוי להלקותו מרדות אלא"כ אוכל עכ"פ דבר מקוים קצת, אלא שכ' שלא ידע מנ"ל

לרמב"ם הא וגם מה גבול ושיעור ניתן לזה, ולהנ"ל י"ל דמוכח כן משמעתיך דנקטה מחני' אכילה ולא טעימה, ש"מ נהי דבטעימה נמי אסור אצל מ"מ אינו לוקה מרדות אלא בשיעור אכילה שהוא זית ציה"כ שהוא קצת יותר מחצי כותבת, וה"ה בכל האיסורים קצת יותר מחצי שיעורו.

וב"ל עוד דחצי שיעור הוא דוקא חצי ממש, וכזית שהוא שיעור אכילה דמחני' הוא ממש חצי כותבת, אע"ג דכותבת הוא פחות מכזית, דהרי קיי"ל כר' יוחנן ס"פ גיד הנשה דכזית שאמרו עם זין החניכים, ר"ל חצי ציה"כ יכניס לחוך פיו אע"ג דחסר מיניה מה שנדבק זין החניכים

דייקא היינו תינוקות של בית רבן, וקצ"ע ממש"כ מרן בשו"ת חאו"ח סי' ק'.

ג. ע"ש בתוס' יוה"כ שמדברי המ"מ בהל' שביתת עשור מבואר דאפי' בכ"ש לוקה מכת מרדות ודלא כהכס"מ דלהלן, ועיקר דברי הכס"מ ומרן כבר נמצא במהר"ם חלאוה פסחים מ"ד ע"ב ע"ש.

ג. ברדב"ז הל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ב כ' דלוקה מכת מרדות בין לר"י ובין לר"ל וכל מחלוקתם הוא לענין עונש ב"ד של מעלה דאינו דומה העובר על איסור תורה לעובר על דברי סופרים, וכ"מ ברבינו מנוח ה' שביתת עשור פ"ב ה"ג, אמנם מרן ז"ל בחי' שם כ' דלר"ל אינו לוקה מכת מרדות בחצי שיעור, דבגמ' שם הקשו לר"ל דאמר ח"ש מותר מה"ת מאי איכא למימר (אמאי קתני אסור ולא ענוש כרת), וצ"ב מה עלה על דעת המקשן הא ר"ל לא אמר אלא מותר מה"ת ומשמע מדרבנן אסור, ותו קשה קושית הפלתי בס"י ק"י אס"ד דביה"כ ח"ש מותר לר"ל אפי' מדרבנן אמאי לא עבדינן ב' יה"כ מספק, ואי משום סכנתא ליכול פחות מכשיעור בשיהוי

כדי אכילת פרס, וי"ל דמעולם לא עלה על הדעת שיהיה ח"ש מותר לר"ל, אך מדלא אמר להדיא אסור מדרבנן ורק מדיוקא אינו אסור מה"ת לא החמירו ללקות מרדות, כי כן חילק הכס"מ ריש הל' שבת בלשון הרמב"ם בין היכי דאמר אסור מדרבנן דלוקים מרדות ובין היכא דאמר אינו חייב כלום ומשמע אבל איסורא איכא, א"כ ה"נ דכוותיה אע"ג דלא התיר ר"ל אלא מהתורה, מ"מ גם מדרבנן אינו מותר וליכא מרדות אבל לעולם לא הותר ומה"ט לא עשו ב' ימים יוה"כ מספק, עכ"ד שם. ועע"ש לעיל מינה שכ' ליישב קו' הפלתי באופ"א עפי"ד הירושלמי דביה"כ מודה ר"ל דח"ש אסור מה"ת, ע"ש נועם דבריו בביאור הירושלמי, וע"ע בחי' יומא הנדמ"ח עמ' קמ"ד ד"ה ובירושלמי עייש"ה, ועי' מה שכתבתי בפסקי ח"ס הל' יוה"כ סעיף י"ט.

ד. עי' בס' טל תורה להגר"מ אריק ז"ל יומא ע"ד ע"א שהביא שכן מפורש במהר"ם חלאוה פסחים מ"ד ע"ב וע"ע בגליוני הש"ס יומא שם, ובשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' שע"ו בהג"ה כ"כ בדעת הרמב"ם.

ולא בא לתוך מעיו כ"א פחות מחצי בינה, מ"מ חיוצו על הנחת גרונו ע"ש, ואמנם ביה"כ נ"ל דבעינן כותבת בתוך מעיו ומה שדבק בין החניכים לא מטערה, אב"א סברא ואב"א גמרא, מסברא כיון דבעינן יחוצי דעתא א"כ אכילה במעיו בעינן, אב"א גמרא וכו'.

(חידושי יומא ע"ג ע"ב)

- 2 -

ח"ש באיסורי שבת ובל יראה מה' שבת, דדחי מכאן דברי חכם נבי סימן פ"ו דסבירא לי' לגזוז שער אחד וכדומה מותר, דאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה, והכא משמע באיסורי שבת נמי אסורי, ומכל מקום עיין מה שכתב פני יהושע לקמן ריש פרק המוציא יין. ויש לחלק באופן אחר, דוקא שיעורי הלכה למשה מסיני הרמוזים בקרא ארץ חטה, ומהם חטא שחולל כגורגרת להוצאת שבת, וכולהי איחנהו בכלל איסור דחצי שיעור מכל חלב, מה שאין כן אינך שמסרן לחכמים, כגון גזיזת ב' שערות,

ח"ש באיסורי שבת ובל יראה מה' שבת, דדחי מכאן דברי חכם נבי סימן פ"ו דסבירא לי' לגזוז שער אחד וכדומה מותר, דאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה, והכא משמע באיסורי שבת נמי אסורי, ומכל מקום עיין מה שכתב פני יהושע לקמן ריש פרק המוציא יין. ויש לחלק באופן אחר, דוקא שיעורי הלכה למשה מסיני הרמוזים בקרא ארץ חטה, ומהם חטא שחולל כגורגרת להוצאת שבת, וכולהי איחנהו בכלל איסור דחצי שיעור מכל חלב, מה שאין כן אינך שמסרן לחכמים, כגון גזיזת ב' שערות,

יש לומר חצי שיעור מותר לגמרי, מיהו לענין כל יראה דמיירי חכם נבי, עיין מה שכתב פני יהושע פרק קמא דבינה סוגיא שאור בכזית, ובחידושינו שם.

ועיין ריש שבת מה שכתבתי בשם יע"צ ב' ספרו לחם שמים על המשניות, לענין פחות מד' אמות ברשות הרבים, לטלטל פחות מד' אמות יש לומר [דלח] חצי לאטרופי כשעמד לפוש צנתיים, וכתב בספר לחם שמים שם דעקירה בלא הנחה אסור מדאורייתא דחצי לאטרופי, משא"כ הנחה בלא עקירה ודפח"ח, וחצי שיעור דתחומין, לפי מ"ש בשם פני יהושע הנ"ל אחי שפיר דמותר. ועוד נלע"ד אי הוה כתיב לא תלא סתם, והיה השיעור י"ב מיל, הרי נאסר אפילו יציאה כל דהו מן התורה כמו כל חצי שיעור, אבל יען מפורש ממקומו, לא נאסר אלא מקומו, דהיינו י"ב מיל, וכמו שכתב ש"ך י"ד סימן רל"ח ס"ק י"ב עיין שם, וכן כתב להדיא תשובת חות יאיר סי' ט"ו דף כ"ב ע"ב עיין שם, ועיין פלוגתא רמב"ם וראב"ד פ"ב הל' ט"ו בטלטול פחות מד' אמות.

(חידושי שבת ע"ד ע"א)

לכאורה נראה דליכא איסור במעביר פחות מד' אמות ברה"ר, ובשדי חמד כללים מערכת החי"ת כלל ג' תמה ע"ז, (לא הביא שם דברי מרן רק דברי החו"י והמהרצ"ח), דודאי פחות מד"א אסור מיהא מדרבנן, והביא שם מש"כ מרן ז"ל בשו"ת חאו"ח סי' ס' וז"ל והא דאמרינן דהתירו לטלטל פחות מד' אמות משום דאי לא שרית ליה אתי לאתויי ד"א משמע משום פסידא לחוד לא

ה. ע"ש באריכות וראה עוד בשו"ת חאו"ח סי' קכ"ז ומה שכתבתי בפסקי ח"ס ליוה"כ סעיף ט"ז.
ו. ע"ע חידושי כתובות ה' ע"ב ד"ה איכא דאמרי, חי' שבת קנ"ג ע"א, יומא ע"ט ע"ב, ביצה ב' ע"א וז' ע"ב.
ז. למה שמבואר כאן בדברי מרן ז"ל וכד' החוות יאיר וכ"ה במהר"צ חיות שבת שם.

- ד -

ח"ש באיכות **למדתי** מתשובות הריצ"ש סי' רפ"ח ששאלוהו אם מותר לגמוע ולפלוט איסורין, והשיב נהי צתענית יחיד מותר לגמוע ולפלוט דוקא פחות מכשיעור כמ"ש ^{הערה} צ"ע או"ח תקס"ו, מ"מ צאיסורין אסור, דאפילו ריח דהוה כגמע ופולט אסור ע"ש.

הערה

ובגליון ש"ע הסברתי דתרי מיני חלי שיעור יש, אחד בכמות, כגון פחות מכזית וזולעהו, ואחד באיכות, כגון כזית שלם ואינו זולעו אלא פולטו והחך נהנה ולא גרונו, ושניהם אסורין או מן התורה או מדרבנן, ומש"ה פחות מכשיעור וגם פולטו הוה ליה תרי פחות מכשיעור מותר צתענית יחיד,

התירו, התם היינו לטלטל ברה"ר פחות מר' אמות שזהו איסור חמור שהוא חצי שיעור מאיסור דאורייתא משו"ה אי לאו דחששו שיביא ד"א להדיא לא התירו לו וכו' עכ"ל, ואולי דברי מרן ז"ל בחידושי שבת הנ"ל, קאי רק איצא חוץ לתחום, משא"כ מעביר ד"א ברה"ר דאין מפורש שיעורו בקרא אלא גמרא גמירי הללמ"ס כדאי בשבת צ"ו ע"ב, (וע"ע בגבורת ארי יומא ע"ד ע"א לענין ב"י ומעביר ד"א ובית מאיר סי' שמ"ז).

הערה

הערה

ח. בשו"ע שם ס"א איתא השרוי בתענית יכול לטעום כדי רביעית ובלבד שיפלוט, וביוה"כ ובתשעה באב אסור, וכ' שם מרן בגליון ז"ל נראה לי דסמכו אקרא וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו, וע"כ שיעור אכילה בכזית ושתייה ברביעית ודלא כשיעור יוה"כ, ומ"מ טעימה לבלוע אסור דהוה חצי שיעור אכילה דכן שיעור גמור אפילו לפלוט אסור דהוה נמי כעין חצי שיעור דבליעת גרון הוי שיעור והנאת פיו הוי חצי שיעור, אך פחות מכזית וגם פולטו זה מותר אפילו יש לו הנאה, עכ"ל.

ט. יסוד זה דחצי שיעור באיכות גשנה באיזהו מקומן בתורתו של מרן ז"ל, בחידושי יומא ע"ד ע"א כתב ז"ל עיין שו"ת מהר"י מינץ סס"י ט"ו שכתב בלב עוף שאין בכלול כזית יש להקל בשיעור תערוכתו כיון דלא שייך ביה עצמו חזי לאצטרופי, וכתב שזהו טעמו של רבינו קלונימוס שבמרדכי שהיקל בראש אחד הואיל ולית ביה שיעורו ע"ש, ובפר"ח יו"ד סי' ס"ח נתקשה

בדברי רבינו קלונימוס אלו ע"ש. ויש לעיין מה בכך שאין בו כזית ואי אפשר לצרופיה הא אפשר שהוא עצמו יקיאנו ויחזור ויבלענו ויהיה כזית בין כולם כדאיתא ספג"ה וכו', מיהו אני כתבתי בחי' טעם אחר לדברי רבינו קלונימוס, כמ"ש רמב"ם ספ"ז ממאכלות אסורות דהקרומית של חלב ודם אפילו אוכל הרבה מהם אינו לוקה, דאפילו מרבין אותם מכל חלב מ"מ לא הוה אלא כמו חצי שיעור, ר"ל דהוה ח"ש באיכות שאיננו חלב ודם גמור, וההיא דר' קלונימוס נמי בראש אוח משום קרום המוח נאסר, וכיון שכל עצמו אינו אלא חצי שיעור באיכות הדם וגם חצי שיעור בכמות מקילין טפי. ולדברי רמב"ם אלו יובן היטב דמרבין מחד כל ח"ש וכו' וקרומית, דפסוק אומר כל חלב שור כשב ועז לא תאכלו, ואומר כל חלב אפילו כל דהו חלב היינו קרומית שהם ח"ש חלב באיכותן, וכל דהו שור כשב ועז היינו כוי שאיננו שור כשב ועז גמור שהרי הוא בריה בפ"ע, וכל דהו אכילה היינו ח"ש בכמות דחזיא לאצטרופי הכל נכלל ב"כל" וק"ל עכ"ל. וע"ע חידושי פסחים כ"ד ע"א, ובחידושי ביצה י"ז ע"א כ' עפ"י דהרמב"ם הנ"ל לבאר דמרבה בשיעורים הוי דאורייתא דהוה כמו חצי שיעור באיכות המלאכה וכ"כ בחי' גיטין ח' ע"ב וע"ע ח"י חולין ע"ט ע"א. ובחידושי נדרים מ"ז ע"ב כ' ג"כ עפ"י סברא זו לבאר מש"כ הרמב"ם בכל חליפי איסוה"נ לקולא ובקונם פסק להחמיר, וז"ל שם ועוד נ"ל דהרמב"ם כתב הלכות מאכלות אסורות דכל הנאה הוה רק כמו

וצאיסורין אסור גזירה אטו שיעור שלם או אטו בליעה.

(הידושי שבועה זרה פ"ז ע"א)

- ה -

לפע"ד להנך דס"ל דבשבעות ונדריס חצי שיעור מותר מן התורה לכו"ע, י"ל דה"ה בנזיר ומטעם המפורש משום דעל ידי דבורו מיתסר ולא מן התורה וכו', והנה הר"ן הקשה אהנך פוסקים דהא טעמא משום דחזי לאנטרופי הוא א"כ בשבעות ונדריס נמי ליחסר חצי שיעור משום דחזי לאנטרופי. ולפע"ד משם ראי' לדידהו דאלו נשבע על הככר ונאכל ע"י איש אחר ולא נשתייר כ"א חצי זית ע"כ יהיה היתר גמור בלי ספק דהשתא לא חזי תו לאנטרופי דאף

ח"ש
בשבועות
ונדריס

אורח חיים

אורח חיים

- ו -

אם ישבע על ככר אחר אינו מטורף עם זה ולא יתכן לאסור בחלאי זיתים כי אם בהראשון וכזה לא שמענו מעולם, וכן כשנשבע שלא יאכל היום ובסוף היום שא"א לאכול כ"א חצי זית יהיה מותר וצאמנע היום אסור, זה לא שמענו א.

(הידושי שבועות כ"ב ע"ב)

הכסף משנה נשם הרמ"ך כ' דאפילו לרמז"ס דס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא מ"מ כל יראה עובר עליו שהוא מנורף ממילא ומציאו מג"א רס"י תמ"ב, ואין כן דעת הרצ המגיד דס"ל כיון דלרמז"ס הטעם אינו כעיקר האיסור א"כ איננו חמץ ולא שייך כל יראה, אמנם

ח"ש
בתערובת
ולא חזי
לאצטרופ

ח"ש בקיום מצוה

בדין חצי שיעור בקיום מצוה, ראה לעיל בערך אכילה אות א' וב' ובהערה ב' שם, ומבואר לכאורה דס"ל למרן דליכא דין חצי שיעור בקיום מצוה, ע"ש.

י. ע"י בראשונים (רמב"ן ורשב"א ורא"ש וריטב"א שם) וצ"ע.

יא. ע"ע קובץ תשובות סי' ס"ד וחי' שבועות שם כ"ז ע"ב.

יב. ברמב"ם שם כ' דתערובת חמץ עוברין עליה משום בל יראה, וכ' שם במ"מ שכבר נתבאר בפ"א דהרמב"ם ס"ל שאין בתערובת חמץ לאו באכילתו אא"כ אכל כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ולדבריו ה"ה שאינו עובר בב"י אלא ביש בו כזית בכא"פ, וע"ז הביא שם בכס"מ דעת הרמ"ך דדוקא לענין אכילה בעינן כזית בכא"פ, אבל לענין ב"י לא בעינן בכא"פ, וע"ז כתב מרן לבאר דבריו דבאכילה משום חצי שיעור אמרינן

חצי שיעור, פי' באיכות, כמו חצי שיעור בכמות היינו חצי זית, ה"נ הנאה הוה חצי שיעור באיכות, ואפילו בכלאים דלא כתיב ביה אכילה מ"מ שיעורא בכמות בעי בכזית וה"ה באיכות, וא"כ מכירה עצמה אינה אלא חצי שיעור, משו"ה אם עבר ומכר קילי החליפין, משא"כ בקונם שאין בו שיעור לא בכמות ולא באיכות ואפילו ויתור אסור א"כ חמיר ואסורים חליפים מן התורה, ע"כ.

וסברא זו נזכרה ג"כ בעור אחרונים ע"י בפלתי סי' ק"י ובשו"ת חכם צבי סי' פ"ב גבי שנים שעשו בשבת, ובבית מאיר או"ח סי' תרל"ו גבי סותר ע"מ לבנות וע"ע בחזו"א יו"ד סי' י"ב אות ג', אמנם באחיעזר ח"ג סי' ל"א כ' דחידוש דין זה דח"ש באיכות לא שמענו והשעור הוא רק בכמות, וראיתי שמדייקים מל' הרמב"ן בספר המצוות ל"ת שנג' דמבואר מדבריו כדעת מרן וסיעתו דדין חצי שיעור הוא גם באיכות.

אורח חיים

סגרת הרמ"ך כיון דהאיסור ניכר ע"י הטעם
הרי כאן חמץ לפנינו ונהי צאכילה לא נאסר
דחצי שיעור אינו אסור אלא משום דחזי
לאצטרופי והאי דמעורב יותר מכדי אכילת
פרס א"א לצוא לידי שיעור לעולם צהאי
תערוצת, אע"ג דמ"מ חזי לאצטרופי עם
פחות מכזית חמץ בעין, מ"מ כיון דצהאי
תערוצת לא שייך צירוף לעולם משו"ה הטעם
אינו כעיקור לענין איסור אכילה, אצל לענין
כל יראה הרי כזית לפנינו ועוצר עליו כל
יראה דאורייתא.

(שו"ת האו"ח סי' ק"מ)

- ח -

תורה שיעור אם מחלקו ה"ל חצי שיעור,
אע"ג דצדיעצד יונא ע"י צירוף, מ"מ מזה
מן המוצר לאכול השיעור צבת אחת"י או
ליתן שיעור נתינתו צבת אחת.

(שו"ת חיו"ד סי' רצ"ז)

בענין גזילה פחות משוה פרוטה אי יש צה
איסור משום חצי שיעור, ראה לעיל
ערך בן נח אות ג' וצהירה ז' שם.

- ט -

בענין איסור חל על איסור צפחות מחצי
שיעור, עי' שו"ת חיו"ד סי' נ"ב
הוצא לעיל ערך איסורים אות ג'.

★

- י -

לפע"ד נ"ל דאין יכול לכתחלה לחלק ה'
קלעים לב' כהנים, דכל שנחנה צו

ליתן ח"ס
לב' כהנים

אוצר החכמה

שו"ר שכדברי מרן ז"ל כתב רבו ההפלאה
בפנים יפות פ' במדבר, ובשו"ת בית יצחק חיו"ד
ח"ב במפתחות לסי' קכ"ט תמה עליו, וע"ע
בספר ראשית בכורים בכורות נ"א ע"ב שכ'
ליישוב דברי מרן ז"ל, ראה כל הנלקט בענין זה
בס' פרדס יוסף החדש עה"ת פר' במדבר אות
ק"ב.

יד. עי' שו"ת האו"ח סי' קכ"ז, "אוכלי פסח
מצה ומרור היו מרסקים הדק היטב וגם נדחקים
בבליעה כמו שאנו עושים היום לביל פסח לקיים
מצותינו כראוי", (ועי' מה שכתבתי בפסקי ח"ס
לליל התקדש חג סעיף ל' ובהערה שם), אמנם
יעוי' בליקוטי הערות כאן שכתב לחלק וצ"ב,
וע"ע בשו"ת לברשי מרדכי חיו"ד סי' כ"ה.

עלה דלא חזי לאצטרופי וע"כ ליכא לאו
באכילתו משא"כ לענין כל יראה, וע"ש בהמשך
דבריו מש"כ לבאר שיטת המ"מ. וע"ע בשו"ת
חיו"ד סי' פ"ה מש"כ בדין חצי שיעור
בתערובות.

יג. בעיקר האי דינא כבר נתקשו בזה רבים
מהאחרונים, עי' פתחי תשובה סי' ש"ה סק"י
ועוד הובאו דבריהם בליקוטי הערות מהא
דמבו' בשו"ע יו"ד סי' ס"א ס"ט דיכול
לכתחלה לחלק לכמה כהנים רק שיהא שיעור
נתינה לכל אחד, ע"ש דבריהם באריכות, ועי'
היטב במש"כ מרן בשו"ת החדשות ס"ס ל"ח
וצ"ע, וע"ע במה שכתבתי בפסקי חתם סופר
לפדיון הבן סעיף ו'.

חרם

- א -

יש לחמוה כי בתורת מרע"ה לא מצינו כלל שיהא רשות למלך יהודה וישראל להמית איש, גם שתהיה אימתו עליך היא רק מדרשא מיתורא תשים עליך, לשון עליך שתהיה אימתו עליך, אבל שיהיה רשאי לענוש ולענות נפש ומכ"ש להמית מנ"ל, ורק בני ישראל אמרו ליהושע כל איש אשר ימרה את פך יומת רק חזק ואמץ והרי כחצו יהושע בספרו עפ"י הי"ת כמבואר בצ"צ י"צ ע"צ יהושע כתב ספרו, וא"כ הדין דין אמת, אך הקושיא אין הנציא רשאי לחדש זהו קושיא שנע"ג, ולא מנאחי לה פתר כ"א ממ"ש רמב"ן פ' בחוקתי וכן בקונטרס משפטי החרם שלו דהא דכתיב כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה כי מות יומת אין זו פירוש עפ"י פשוטו, אלא כל נשיא בישראל ומכ"ש כל ישראל שמסכימים להחרים דבר כל העובר על חרם חייב מיתה, ומוזה נתחייב יהונתן מיתה ויפדו העם את יהונתן והתירו לו החרם.

ובו"ש הרמב"ם ספי"ח מסנהדרין דעכן נהרג מדין המלכות ולא אמר מטעם חרם, גם בזה תמהחי על מעלתו, חדא

יסוד חכח
שיש לחכמים
להחרימם

המחבר

המחבר

דרמב"ם לא מיירי החם מעיקור מיתתו של עכן אפשר שהיה מטעם חרם, אבל מי שנהרג עפ"י הודאת עצמו צלי עדים ע"ז כתב שהיה הוראת שעה או מדין מלכות, אבל חיוז מיתתו אלו היו עדים היה חייב מטעם חרם, אבל לא צריכים לזה כי הנהגה מן החרם אינו מותרם וכו', וכל הנהגה מיריחו עובר על לא לא ידבק בך מאומה מן החרם כמו הנהגה מעיר הנדחת אבל אינו חייב מיתה ודין זה ברור ופשוט וכו'. עכ"פ זהא נחתין כל שישראל ונשיאי העדה או אפילו אחד משני אלו מסכימים ומחרימים ה"ו מותרם מן התורה וחייב מיתה מן התורה, וע"כ אחר שהסכימו ישראל ואמרו ליהושע וה"ה לכל מלך כל איש אשר ימרה את פך לכל אשר חצונו יומת, הרי החרים כל עובר על מצות מלך ישראל וכו', מ"מ הרי עכן מלכד שכבר מעל בחרם בימי משה ויהושע, עוד חייב הוא עצמו מיתה על שמרד במלכות ציוו של יהושע, נמצא חרתי עבד, עבר חרם היינו מורד במלכות ומעל בחרמו, ע"כ הוכפל עונשו בסקילה אע"ג דשאר מורדי במלכות בסייף.

ב. ע"ע מג"ח מצוה תצ"ז ושו"ת דבר אברהם ח"א סי' א'. אמנם, ברד"ק יהושע פ"ז שם הביא דבחו"ל איתא דמה דסקלו לעכן היינו משום שגנב בשבת, עייש"ה וצ"ע.

א. וכ"כ בדרשות ח"א דף נ"ג ע"א, ובח"ס עה"ת ס"פ בחקתי וע"ע מש"כ בפר' שופטים עה"פ ואמרת אשימה עלי מלך וגו', ועי' היטב הגהות הגרי"נ שטרן ז"ל על ח"ס בחקתי שם.

היוצא מדבריו דמרידה במלכות מטעם חרמן של ישראל בימי יהושע, והמורדים על מרע"ה במדבר לא נתחייבו מיתה אע"פ דהיה ציבור מלך, מ"מ עדיין לא קבלו עליהם ישראל בחרם להמית המורד במלכות.

(שו"ת חאו"ח סי' ר"ח)

- ב -

הנה המעיין ברמז"ן משפטי החרם שלו **ס"ל** דנידוי הוא מדברי קבלה בנחמיה ואקלס וגו' ואמרטם, אבל חרם דאורייתא הוא מקרא מפורש בתורה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, וגם האריך בזה בנימוקי חומש סוף פרשת בחוקותי ע"ש, וא"כ אפילו אי ספק נידוי להקל מ"מ ספק חרם להחמיר וכו', מ"מ כהא סלקינן דספק חרגמ"ה להחמיר.

(שו"ת חאו"ח ע"ה סי' ב')

בנידון גרושה שנישאת לכהן בחזקת אלמנה וכשנודע הדבר ברהה לה ולא נודע

מקומה איה והצעל מטער צעיגון וציטול פ"ו אם יש להחיר לישא אחרת עליה בלא היתר ק' רבנים, יען ראיתי דין זה לא נתברר על צוריו בשום מקום ושנאתי הדיוקים וגיצוצי דברים ואורך שלא לצורך, ע"כ אומר בקיצור אחר עיוני בשורש הדברים ובדברי הצ"ח בתשו' סי' נ"ג שצא להשוות דברי תשו' מהרש"ל סי' ס"ה עם דינו של רמ"א סי' א' וגם דברי מהרמ"פ סי' י"ג אשר רמזו עליו חלקת מחוקק סי' קי"ט סק"ו.

ובמוצא הדברים למדתי כי הנה רגמ"ה תיקן ב' תקנות, א' שלא לגרש בע"כ והיא סייג לתורה כיון שרצו פריצים שזלזלו בצנות ישראל ההגונות בערב צאה ובבוקר היא שצה, ע"כ החמיר בחרם זה לא קבע לו זמן ולא מקום ונתפשט בכל ישראל ולא התנה להתירו ע"י ק' רבנים, אמנם הסכימו רוב ככל הגאונים שבמקום מזה דאורייתא כגון ציטול פ"ו ויבוס וכדומה לא גזר כלל. תקנה שניה אינה סייג לתורה רק מפני הרגל קטטה החרים שלא ישא אשה על אשתו והיא קלה ולא נתפשט בכל מקום

יפדה והתם מיירי מחרמו של מלך או הממונה על כל ישראל כב"ד הגדול שבירושלים, ועיין מ"ש הוא ז"ל בנימוקי תורה על פסוק זה, אבל כגון זה לית לן בה, מ"מ מי יכניס ראשו במה שהלכו בו נמושות, ועכ"פ חזי לאצטרופי דעת הסוברים שהוא רק דרבנן וספיקו להקל. ה. כ"ה שיטת רזה"פ דחרם שלא לגרש בע"כ הוא לעולם (ע"ע בשו"ת ח"ו ס"ס ע'), ועי' בשו"ת מהרי"א הנקרא יהודה יעלה מש"כ מן בסי' צ"ו אל הג"ר יודא אסאד ז"ל ומש"כ הגאון ז"ל ע"ז.

ג. ע"ש בהמשך דבריו שכתב דאע"ג דנידוי וחרם גופיה האיסור הוה מדברי קבלה, מ"מ כדאורייתא דמי וספיקו להחמיר, וע"ש החילוק מזה לבין ספק הלכה למשה מסיני, אמנם בשו"ת נובי"ת יו"ד סי' קמ"ו כ' שאע"ג שחרם הוא יותר חמור מדרבנן, מ"מ אינו דאורייתא ממש והוא מדברי קבלה, ולענין ספיקא אזלינן לקולא. ד. ראה עוד מה שיבואר מזה להלן הערה ז'. ובשו"ת חאו"ח ע"ה סי' צ"ט בנדון דחרגמ"ה כתב מרן בתו"ד וז"ל וצל"ע קצת דכל חיליה דרמב"ן מפסוק כל חרם אשר יחרם מן האדם לא

וקבע זמן עד סוף אלף החמישי, ומ"מ כתב מהרש"ל זי"ש ד"צמות פ"ו סי' מ"ז דמ"מ כיון שלא נמנו להתיר החרם בכללות הזמן ממילא החרם במקדש ע"ש, אבל מ"מ הגאון הקיל זו וגם התנה שאם יראו חכמי הדור צורך ענין להתיר יתירוהו ע"י ק' רבנים, וכתב ז"ש סי' א' סקכ"א דמשו"ה ספיקו להקל.

ותירץ בקריית ספר ומציאו לח"מ דחכמים החנו כך שיהיה ספיקם להקל, וכן י"ל צחרם דרבינו גרשום אותו שאיננו סייג לתורה התנה שיהיה ספיקו להקל.

(שו"ת חאה"ע ח"א סי' ג')

- ג -

ע"י שו"ת ח"ו סי' נ"ז שציאר איך החריס רבנו גרשם על דבר המפורש בתורה, הועמק לעיל ערך איסורים אות ב'.

- ד -

ראיתי להגאון נודע ציהודה מהדורא קמא ח"ו ד סי' ס"ו שכתב דצחרם פשיטא ליה דמועיל צכתב דצחרם לא כתיב לצטא בצפתיס", ואני תמה א"כ יהיה חרם

נצבאזרה ז"ע דיהיה הטעם מה שיהיה מ"מ כיון שהחריס וחרם דאורייתא כמ"ס רמב"ן צמשפטי החרם שלו וצקוף פ' צחקתי וא"כ ה"ל ספק דאורייתא, ועיין צספר עבודת הגרשוני סוף סי' ס"ח צספק חרם, וי"ל דצרי בית שמואל ע"ד שכתב רמב"ם צהלכות ממרים דכל תיקוני דרבנן הם דאורייתא ממש מלא חסור, והקשה רמב"ן א"כ אמאי ספק דרבנן לקולא,

—

ובשו"ת חחר"מ סי' ר"ג כתב ולא נ"ל כלל להמציא שום קולא בזה"ז שהוא אחר אלף החמישי כמ"ס בד"מ סי' א' וכן במהרי"ק שם בשם רשב"א, הנה הרשב"א לא כ"כ לחלוטין רק ששמע כן ע"ש וכבר פקפק ע"ז בתשובת מהרש"ל סי' י"ד ע"ש ובסי' ס"ה וביש"ש פ' הבע"י סימן מ"א, ואני תמה שהרי ר"ת וכמה בעלי תוס' חזרו וחדשו כל הגזירות האמורים שם בסוף ספר מהר"מ מר"ב כמבואר למעיין שם ולא הזכירו שום זמן שם.

ז. בשו"ת דברי חיים ח"ב אה"ע סי' י"ד השיג על דברי מרן, ועי' מש"כ עליו בשו"ת מהר"ם שיק חאה"ע סי' ד'.

ח. ככל החזיון הזה ראה בקצרה לעיל בסי' ר"כ (וע"ע בנוב"י שם בסי' ס"ח ובחחר"מ סי' ל' אות י"ב), ולפלא מש"כ מרן בשו"ת חאה"ע ח"א

ז. לעיל סי' ב' כתב מרן: ואע"ג דכתב מהרי"ק שרש ק"א דלאחר אלף החמישי פסקה ליה חומרת חרגמ"ה ונמשך אחריו רמ"א בד"מ סי' א' וכ' שאין להחמיר בזה"ז, האחרונים לא ראו דברי יש"ש פ"ו דיבמות סי' מ"א אע"ג דעבר הזמן לא בטל החרם וכתב דלא תקשי מתוס' פ"ק דביצה ע"ש, ואלו ראו דבריו הדרי בהו עכ"ד שם, ועי' היטב עוד בח"ב סי' צ"ט. ובח"א סי' ד' כ' ע"ד המהרש"ל והרמ"א אע"ג דקיי"ל שאין נפקותא דעכ"פ שותא בפי כ"ע שהנושא ב' נשים עובר חרם א"כ קבלנו עלינו חרם, ואף אם נימא שגם זה ליתא, מ"מ הא מנהג שנהגו בו איסור עובר על לא יחל דברו וגם קים ליה בלטותא דרבנן וכו', ואין נפקותא אלא אם חרם הוא ספיקו להחמיר וכו', משא"כ כשהוא רק מנהג ולא חרם ספיקו להקל וכו', ע"כ.